

קובץ
תנאים שטוב לעשות בתחילת השנה

ערכתי וסידרתי בס"ד
ינון עובדיה ברכה
גבעת זאב החדשה

תנאים שטוב לעשות בראש השנה

תנאים שטוב שיעשה אותם האדם בתחילת השנה – שמועילים לכל השנה

הנה קודם שנביא את התנאים שיעלו בס"ד ראוי להקדים הקדמה קטנה לתועלת הענין.

עיין בגיליון התנאי לשנה טובה ומתוקה שכתב¹ בזה"ל: הנה נודע ביהודה מה שכתב אחד מגדולי הראשונים הלא הוא רבינו נסים בתשובת הריב"ש², וז"ל: שאפי' בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר בטוח, והמשומר מכל נזק ומכשול, ואפילו באפשר רחוק, ועל אחת כמה וכמה שיש לנו לעשות כן בדרכי התורה והמצוות שהן כבשוננו של עולם. עכ"ל.

ולכן מה טוב ומה נעים, שאחת בשנה יאמר כל אדם את התנאים הבאים, ובכך יפטור לעצמו הרבה בעיות הלכתיות הן בחלק אורח החיים, והן בחלק יורה דעה. ובפרט בתחילת השנה, עצה גדולה ועצומה לומר את התנאים הבאים.

וראיה לדבר תמצא בגמ' במסכת ראש השנה³, למה תוקעין ומריעין לפני תפילת מוסף של ראש השנה כשהן יושבין, ושוב תוקעין ומריעין כשהן עומדין בתפילת מוסף, והלא לא נאמר בתורה לתקוע ולהריע אלא פעם אחת ולא פעמים?

טעם הדבר הוא – כדי לערבב את השטן שלא יקטרג. ופירש רש"י – כי בשעה שהוא שומע את ישראל מחבבים את המצוות, ותוקעים פעם שניה אף על פי שאינם חייבים בדבר, דבריו נסתמים. ע"כ.

וע"ע במסכת ברכות⁴ דרש רב עזירא, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, כתוב בתורה⁵ 'אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד', ולא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב⁶ 'ישא ה' פניו אליך'. אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה⁷ 'ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוהיך' – והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה. ע"כ.

נמצאנו למדים שיש בכח חיבוב ודקדוק המצוות, לזכות את האדם ביום הדין.

¹ (בעמ' 3 והלאה, היוצ"ל ע"י ביהכ"ס וכולל אברכים אור יצחק - באשדוד).

² (סי' שצ).

³ (טז ע"ב).

⁴ (כ ע"ב).

⁵ בפרשת עקב (פ"י פ"ז).

⁶ בפרשת פנחס (פ"ו פ"ו).

⁷ בפרשת עקב (פ"ח פ"י).

תנאים שטוב לעשות בראש השנה

בתחילת כל שנה טוב שיתנה האדם ויאמר⁸:

תנאי שאינו מקבל שבת בהדלקת נרות

א. אני מתנה שאין רצוני לקבל את השבת בהדלקת הנרות, אלא אם כן אומר בפירוש, או אתכוון לכך שרצוני לקבל את השבת בהדלקת הנרות⁹.

תנאי לכיבוי מתג חשמל ושעון שבת

ב. אני מתנה שאם אצטרך להשתמש בשבת במתגי החשמל [כאשר החשמל כבוי] ובזיזי שעון השבת, שלא יחשבו כמוקצה¹⁰. [וטוב שיזיז את המתג כלאחר יד]¹¹.

תנאי לטלטול פמוטים לאחר שכבו

ג. אני מתנה שאוכל לטלטל בשבת את הפמוטים, ובשבת חנוכה את החנוכיה, אם ארצה לטלטלם לאחר שיכבו הנרות שדלקו עליהם¹².

תנאי לתפילין של רש"י ושל ר"ת

ד. אני מתנה שכוונתי לצאת ידי חובתי בתפילין שהן אמת על פי ההלכה. אם התפילין של רש"י הן אמת אני מתכוון לצאת בהן ידי חובה, והתפילין של רבינו תם לא יהיו אלא כרצועות בעלמא. ואם התפילין של רבינו תם הן אמת אני מתכוון לצאת בהן ידי חובה, והתפילין של רש"י לא יהיו אלא כרצועות בעלמא.

⁸ והנה בעניין המושג של גילוי דעת ותנאי פעם בשנה, פעמים מצינו בפוסקים שניתן לסמוך עליו לכתחילה. ועיין בשו"ת אבן ישראל (ח"ב דרוש שבת הגדול עמ' עו) שכתב שדי בתנאי פעם בשנה לעניין החזרת תבשיל לכירה גרופה וקטומה בשבת כשמתכוון בדעתו שתמיד רוצה להחזירה. ועיין בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' פח) שמעיקר הדין מהני תנאי כשעומד על דעתו אפילו אחר מאה שנה. וכ"כ בשו"ת באר שרים (ח"ד סי' לז אות ה). וכ"כ באשל אברהם (מבוטשטש, סי' ח). ועיין בשו"ת הר צבי (חיו"ד סי' קמא) שכתב ע"פ דברי הר"ן בנדרים (עה ע"ב ד"ה הא כדאיתא), דהא דמהני לבטל נדרים תנאי דקודם, הוא מצד דין היתר נדרים שנלמד מקרא דאחרים מוחלין לו, ומכלל זה ילפינן שתנאי דמוקדם מהני שלא יחול כלל, ולפ"ז אין לעשות יסוד לעניינים אחרים דתנאי שמוקדם מבטל בדבר.

⁹ כמבואר בילקו"י (שבת כ"א-ב, סי' רסג ס"נה).
¹⁰ כמבואר בחזו"ע (שם עמ' קצ). וע"ע בילקו"י ברכות (מהדורת תשנ"א, סי' רטז ס"ה עמ' תקנד). ובילקו"י (שבת כרך ב עמ' תלה. וכ"ה בסוף סימן שמה – בדיני טלטול מוצרי חשמל בשבת סעיף נ' עמ' ריב, מהדורת תשנ"ד. וכ"ד סי' רעה ס"ט ובאריכות בהערה). וכע"ז ע"ע ביבי"א (ח"ג או"ח סי' יח).

ועיין במה שכתבנו לע"ל (בסימן לג).
¹¹ יבי"א (ח"ז סי' לו בגליון הערה 10).
¹² עיין בחזו"ע שבת (ח"א עמ' רנט. ובח"ו עמ' קמז). ובחנוכה (עמ' קפא הערה ג'). וכיוצ"ב ע"ע ברן בביצה (יז ע"א) הובא בבית יוסף (סו"ס שח ס"ז ד), נב).

תנאים שטוב לעשות בראש השנה

כוונה בברכת התפילין של רש"י ור"ת

ואם שתיהן אמת להלכה, אני מכוון לצאת ידי חובה בשתיהן. ובברכה שאברך על התפילין של רש"י אני מכוון לפטור את התפילין של רבינו תם¹³.

תנאי לברכת התפילין כשנכנס לבית הכיסא

ה. אני מתנה שהברכה שאברך על התפילין תהיה תקפה אך ורק עד כניסתי לבית הכיסא. ולאחר שאצא מבית הכיסא, אם אחזור להניח אוכל לברך שוב¹⁴.

תנאי בברכת טלית גדול לפטור טלית קטן

ו. אני מתנה שבכל פעם שאברך על טלית גדול תהיה כוונתי בברכה זו לפטור את הטלית קטן שעלי¹⁵.

תנאי לברכת הטלית כשנכנס לבית הכיסא

ז. אני מתנה שבכל פעם שאברך על הטלית תהיה הברכה תקפה גם אם אוריד את הטלית מעליי לזמן מועט ולא אצטרך לחזור ולברך עליה שוב¹⁶.

גילוי דעת כשמזכיר שם שמים

ח. אני מגלה דעתי שבכל פעם שאזכיר שם 'אדנות' תהיה כוונתי שהוא אדון הכל. ובכל פעם שאזכיר שם 'הויה' ברוך הוא, כוונתי שהוא אדון הכל, היה הוה ויהיה.

¹³ עיין בשו"ע (סי' לד ס"ב). ובאשל אברהם (מבוטשטש, שם). ובבן איש חי (פר' וירא ס"ד). ובהליכו"ע (ח"א עמ' כב). ובאור לציון (ח"ב פ"ג ס"ח). וע"ע ביבי"א (ח"ט סי' עה בהערה). ושם דן באריכות אודות בעל קורא שקרא את המגילה בי"ד ורוצה לחזור ולקרוא בט"ו על תנאי, שאם כבר יצאתי ידי חובה בי"ד איני קורא המגילה אלא דרך קריאה בעלמא, ואם לאו אני מכוון לצאת בקריאה זו ידי חובה. עי"ש.
¹⁴ עיין בהליכו"ע (שם עמ' כ). ובתשובות והנהגות (ח"א סי' מג).

¹⁵ ידועה דעתו של האשל אברהם (מבוטשטש, תנינא סי' טז) שבזמננו אין לברך על טלית קטן כלל, אפילו אם יש בה כשיעור, ועיין בשו"ת יחו"ד (ח"ה סי' ב). ועפ"ז כתב האשם אברהם (בסי' ח) בזה"ל: וגיליתי דעתי פעם אחת כל ימי חיי שתאה ברכה הסתמית שעל הטלית גדול קאי גם על הטלית קטן, גם אם אשכח בשום פעם מלכוון להוציא הטלית קטן בברכה. ע"כ.
¹⁶ עיין בביאור הלכה (סי' ח ס"ד).

תנאים שטוב לעשות בראש השנה

וכשאזכיר שם 'אלוקים' כוונתי שהוא תקיף, בעל היכולת ובעל הכוחות כולם, עילת העילות וסיבת הסיבות¹⁷.

תנאי לברכת הנהנין

ט. אני מתנה שכאשר אברך ברכת 'בורא מיני מזונות', או 'בורא פרי העץ', או 'בורא פרי האדמה' או 'שהכל נהיה בדברו', תהיה כוונתי לפטור את כל סוגי המאכלים שברכתם שווה למה שבירכתי, בין שנמצאים בבית ובין שיביאו לי מבחוץ, וגם אם אותו המין חשוב יותר או חביב יותר בעיניי¹⁸.

תנאי להעונה אמן על ברכת חבירו

י. אני מתנה שבכל פעם שברצוני לברך ברכה מסוימת, אך אני ממתין לחברי שיברך את אותה ברכה ואענה אמן אחריו, תהיה כוונתי שלא לצאת ידי חובה בברכתו מדין שומע כעונה, אלא אברך בעצמי¹⁹.
[תנאי זה לרווחא דמילתא, ולא עיקר הדין].

כוונה בברכת המוציא לפטור עוגות

יא. אני מתנה שבכל פעם שאברך 'המוציא לחם מן הארץ' תהיה כוונתי לפטור בברכה זו גם פת הבאה בכיסנין (עוגה) שאוכל בתוך הסעודה²⁰.

¹⁷ עיין בילקוט יוסף (דיני השכמת הבוקר סי' ה), והוסיף שלגבי קריאת שמע וברכה ראשונה של שמונה עשרה לא יסמוך על תנאי זה, אלא ישתדל בכל פעם לכוון להדיא. ע"כ. וע"ע בקונטרס תנאים טובים (לר' שריה דבליצקי זצ"ל, עמ' כא). ובהליכות שלמה (פ"א ס"ג).

¹⁸ העולה מהרמ"א (סי' רו ס"ה). ומג"א (ס"ק ז). ומשנ"ב (ס"ק כב). ואם לא כיוון או שלא התנה נקיטן ספק ברכות להקל, כמבואר בחזון עובדיה (ברכות עמ' קעח – קעט).

ועוד מבואר בחזון עובדיה (שם עמ' קפ) שאם לא כיוון במפורש לפטור המין שאינו חשוב או אינו חביב את המין החשוב או החביב, חוזר ומברך.
¹⁹ עיין הראיה בחזו"ע (יו"ט עמ' רלא).

²⁰ עיין בחיי אדם (כלל מג ס"א). ובכף החיים (סי' קסח אות מט). ובאור לציון (ח"ב עמ' קא). ויותר טוב לכתחילה שלא לסמוך על תנאי זה, אלא לברך לפני הסעודה על מזונות, או שיברך בתוך הסעודה על בורא מיני מזונות על מאכל שאין לו תואר של פת כמו ביסלי וכיוצא, או אפילו ברכת שהכל בתוך הסעודה על סוכריה וכדומה, כמבואר בבן איש חי (שנה א' פר' פנחס ס"ב). ויכוון לפטור את הפת הבאה בכיסנין שאוכל בסעודה.

תנאים שטוב לעשות בראש השנה

תנאי לתורם צדקה בקופת ביתו

יב. אני מתנה שבכל פעם שאתן צדקה לקופת הצדקה שבביתי אין בכוונתי שהמעות יהיו הקדש לצדקה בנתינה לקופה, אלא רק שהכסף יינתן לעני.

ועוד אני מתנה שאוכל לחלק את הצדקה כרצוני.

ועוד אני מתנה שהכסף לא ייקנה לבעלי הקופות בזמן נתינתו לקופה, כדי שאם ארצה ללוות מהקופה אהיה רשאי²¹.

תנאי להחושב לתת צדקה

יג. אני מתנה שלא יחול שם נדר וצדקה על כספי צדקה שעלה בדעתי לתת או כאשר עשיתי מעשה כדי לתת אך בפועל הדבר לא התאפשר, אלא רק כשתגיע הצדקה לעני יחול על הכסף שם נדר וצדקה²².

תנאי לשימוש במעות מעשרות

יד. אני מתנה שאוכל לעשות במעות המעשר כל מצווה שארצה כפי ראות עיניי²³.

גילוי דעת על תשלומי המיסים

טו. אני מגלה דעתי שהמיסים שאני משלם לממשלה, והארנונה שאני משלם לעירייה, אם התחייבתי בהשבת גזילה הריני מכוון שכסף זה ילך לצורכי הרבים²⁴, ואם לא – רצוני שכסף זה ילך למטרות צדקה²⁵.

²¹ עיין בספר פסקים ותשובות (ח"ד עמ' תעב), כדי שלא להיכנס בבל תאחר. וכתב עוד (שם בעמ' תעא) שכשמתנה שיכול לחלק הצדקה כרצונו, מרוויח שאינו צריך לתת מיד לעניים המצויים לפניו. (וע"ע שם בעמ' תקד הערה 18) שכתב שע"י שמתנה שבעלי הקופות לא יזכו בכסף עד שיגיע לידם ניצול מהרבה מכשולות בהלכה. וע"ע בספר ואין למו מכשול על הלכות צדקה (עמ' 223) שכתב חידוש בשם חכם בן ציון אבא שאול זצ"ל באופן שלא התנה, דהוי כליו של לוקח ברשות מוכר ולא קנה לוקח. ולפי זה לא קנה בעל הקופה. ע"ש.

²² עיין בפסקים ותשובות (על יו"ד עמ' תסב הערה 108), בשם הגרשז"א שהיה מעורר הרבה על עניין זה, שאם מכין מטבע לתתו לעני ולבסוף לא נתן לו, קרוב הדבר להיכשל בעוון נדרים. וע"ע בספר ואין למו מכשול (צדקה וחסד עמ' 213).

²³ עיין בשו"ת יחו"ד (ח"ג סי' עו), והוסיף שאם לא התנה כן בפירוש, יעשה התרה בפני שלשה על שלא אמר שהוא מפריש המעשר בלי נדר, ואחר שיתירו לו, יתנה התנאי הנ"ל. ואם שעתו דחוקה מבחינה כלכלית, ואין ידו משגת לנהוג מעשר כספים מכל משכורתו או רווחיו, יתנה מראש שיתן המעשר רק לאחר זכייה הוצאות ביתו. עכ"ל.

²⁴ כנזכר בביצה (כ"ט ע"א). שו"ע חו"מ (סי' שסו ס"ב).

²⁵ עיין באור לציון (מוסר, עמ' רטז).

תנאים שטוב לעשות בראש השנה

וכמו כן, רצוני שהכסף לא ילך למטרות גינון אסורות בשנת השמיטה²⁶.

גילוי דעת להקונה אוכל בכלי

טז. אני מגלה דעתי שבכל פעם שאקנה כלי החייב טבילה ומכיל בתוכו אוכל, כמו קופסה או צנצנת וכיוצא בזה, אין בכוונתי לקנות את הכלי אלא רק את התכולה²⁷.

גילוי דעת למי שחייבים לקום מלפניו

יז. גילוי דעת לתלמידי חכמים, זקנים והורים: הריני מגלה דעתי שאני מוחל על כבודי מחילה גמורה לכל מי שחייב לקום לכבודי ולא יעשה כן²⁸.

²⁶ עיין בהליכות שמיטה (עמ' נד) דאמרינן יש ברירה בדרבנן. וכמו כן כתב להתנות עם ועד הבית, באופן שלא מבצעים את עבודות הגינון כהלכה בשנת השמיטה.

²⁷ עצה זו כתב הרה"ג אהרון זכאי בבית היהודי (ח"ט הערה 273), וזה כדי להינצל מהבעיה של שימוש בכלי שנקנה מן הגוי בלא טבילה. ועיין בשו"ת יבי"א (ח"ז חיו"ד סי' ט) שכתב בזה"ל: והקונה קופסאות שימורים כשרים או בקבוקי בירה מעכו"ם, אינו חייב לערות המאכל או המשקה מי ולהטבילם, דהוי שב ואל תעשה, ואינו נחשב כשימוש לכתחילה בלא טבילה. כ"כ מהרי"ל דסקין בקונטרס אחרון (אות קלו בד"ה ודע). עי"ש. וע"ע בשו"ת משנה הלכות (ח"ד סי' קז) שהתיר מטעם דאיסורא לא ניחא ליה למקני, ואין דעתו לקנות הקופסא והקנקן. עכ"ל. והנה אם לאחר השימוש רוצה להשתמש בכלי שוב, עיין בשו"ת ויצבור יוסף (ח"ב עמ' פא) שהורה לו מרן הרב עובדיה יוסף זצוק"ל שצריכים טבילה בלא ברכה. וכע"ז עיין בהליכו"ע (ח"ז עמ' רנא והלאה). אך בשו"ת אור לציון (ח"א או"ח סו"ס כד) כתב חידוש בענין זה, וז"ל: דבצנצנות של קפה נמס וכיוצא בזה שקונים מבתי חרושת של עכו"ם, במקומות שלאחר השימוש אין מקבלים בתי החרושת הצנצנות בחזרה, ונועדו לשימוש חד פעמי, דאינם צריכים טבילה, ואפילו אם נמשך זמן עד שמסיים הקפה שבהם, ואפילו אם הוא בדעתו להשתמש בצנצנת לאחר שסיים להשתמש בתכולה, ג"כ נראה לענ"ד שאין צריך טבילה, דכיון דבשעת הייצור אינו נחשב כלי, ורק בשעה שחושב הישראל הקונה להשתמש בו ולעשותו כלי, רק אז חל עליו שם כלי, והרי הוא ברשות הישראל כבר, וברשותו נוצר כלי, בכה"ג לא בעי טבילה, ובפרט בכלי זכוכית שהחייב טבילתו מדרבנן, כמ"ש הרמב"ם (פ"א מכלים ה"ה) דיש להקל כאמור. עכ"ל. ולכתחילה יכוון כן בשעת הקנייה, ולא יסמוך רק על התנאי.

²⁸ כתב בספר פסקים ותשובות (עמ' רו סעי' כא) בשם הרדב"ז ושו"ת מחנה ישראל שכתבו לעורר את הזקנים למחול. ועיין בשו"ת תשובות והנהגות (כרך ה סימן רעד), שכתב שהיום תלמידי החכמים והזקנים וההורים מוחלים כל כבודם ומסתפקים בהידור. אך עיין בספר פסקים ותשובות (שם), שרבים מהפוסקים סוברים שגם בימינו חייב לקום מלא קומתו, עד שיאמרו בפרוש שמוחלים על כבודם. ע"ש.

ומכיוון שמדובר במצווה מן התורה, וחידוש גדול הוא לומר שכולם מוחלים על כבודם בימינו, ושאר הפוסקים לא כתבו דבר זה, ובפרט שתלוי בדעת בני אדם על כן נראה שלכל הדעות נכון לומר את גילוי הדעת בפירוש להציל מה שאפשר. ועיין בילקוט יוסף (כיבוד אב ואם פ"ד סעי' י) שאף על פי שמחלו לפלוני על הקימה בפירוש, מכל מקום פעמים שמפני מראית העין יצטרך לקום, מפני שאחרים לא יודעים על כך שמחלו לו.

תנאים שטוב לעשות בראש השנה

גילוי דעת בשילוח הקן

יח. אני מגלה דעתי שאם יונה תטיל ביצים ברשותי, כגון בחצר, על אדן החלון, במרפסת, על מנוע המזגן וכדומה, בכוונתי שלא לזכות בביצים כלל מדין חצר המשתמרת²⁹.

גילוי דעת לכל חומרה והנהגה טובה

יט. הריני מגלה דעתי שכל הנהגה טובה, מנהג טוב, גדר, חומרא או פרישות שאנהג, בין שאנהג פעם אחת ודעתי תהיה לנהוג כן תמיד, ובין שאנהג שלוש פעמים, וכן כל דבר מצווה שאומר או אחשוב לקיים או לעשות, הכל יהיה בלי נדר ובלי קבלה, ומתי שארצה אקיים ומתי שלא ארצה לא אקיים³⁰.

תנאי להקורא קריאת שמע לפני שחרית

כ. אני מתנה שבכל פעם שאקרא קריאת שמע לפני תפילת שחרית, אם יעבור זמן קריאת שמע כשאגיע לקריאת שמע שלאחר ברכת אהבת עולם, אני מכוון לצאת ידי חובת קריאת שמע בקריאה זו שאני קורא עתה, ומה שאקרא אח"כ בסדר התפילה – יהיה כקורא בתורה. ואם עד אז לא יעבור זמן קריאת שמע תהיה קריאתי זו כקורא בתורה, ואיני רוצה לצאת ידי חובתי אלא בקריאת שמע שאקרא על סדר הברכות בתפילה³¹.

²⁹ עיין בשו"ע (יו"ד סי' רצב סעי' ב), ששילוח הקן אינו נוהג בקן מזומן הנמצא ברשותו. אמנם בספר שלח תשלח (עמ' עט) כתב בשם הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל שבזמנו אין צריך מחשבה חיובית להפקיר הקן, שמכיוון שבזמנו אין אוכלים ביצי היונים מחמת מיאוס ואדרבה בדרך כלל נגרם סבל לדיירים מהיונים מחמת הרעש והלכלוך שהם עושים ואין רצון כלל שיעשו קן בביתם, על כן בסתמא אין החצר זוכה בהם. וראה לדבר מהתוספות (ב"ב נד, ד"ה אדעתא). וכן דעת האגרות משה (יו"ד ח"ד סי' מ"ה). וכן כתב הגר"ר ניסים קרליץ זצוק"ל בספר חוט שני (הלכות שבת כרך ד' עמוד ת'). וכן כתב רבי זלמן נחמיה גולדברג זצוק"ל בספר הישר והטוב (חלק ו עמ' י').

אך כתב (שם) בספר שלח תשלח, שדיבר בזה עם הגר"ש אלישיב זצ"ל ולא הסכים עם זה, ואמר: שמכיוון שעל כל פנים יש לו זכות השתמשות בביצים קונה לו חצרו, אלא אם כן חשב להדיא שאינו רוצה לקנותם טרם שבאו לעולם. עי"ש. וכדי לחוש לדעת הגר"ש"א כתבנו את התנאי הנ"ל.

ועיין בחידושי אור לציון (כתובות דף פג ע"א), שכתב בזה"ל: נראה דאם אומר שאינו רוצה לזכות בציפורים שיבואו לחצרו מעתה ועד עולם מהני דבריו אליבא דכולי עלמא, ועצה זו עדיפה מאשר להפקיר את ביתו, עכ"ל. ועיין עוד בספר שלח תשלח (עמ' עח) שכתב בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שלפי העצה הנ"ל, שסגי בכך שיכוון פעם אחת בחייו רצונו שתזכה לו חצרו הקינים שיהיו בה ומהני גם אם יעבור דירה למקום אחר. היות שכבר חשב שלעולם אין רצונו שחצרו המשתמרת תקנה הקינים. וכן הורה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל. עי"ש. וע"ע בספר קן משולח (עמ' לח).

³⁰ עיין מ"ש בבית יוסף (או"ח סי' קסא), לקמן (בתנאי כו) נביא את דבריו. וכפי המבואר בשלחן ערוך הרב (סי' תריט ס"ג). וע"ע בשו"ת משנת יוסף (ליברמן, ח"א סי' ו אות ג).

* תנאים אלו ע"ע ומקורותיהם נלקחו מהגיליון המיוחד 'משכן שילה' (פרשת בראשית תשפ"ב, בעמוד האחרון בסוף הגיליון, ע"פ הרב מיכאל בן משה שליט"א. המובא בגיליון הנזכר התנאי לשנה טובה ומתוקה כולל המקורות, בתוספת נוסף.

³¹ מג"א (סי' מו ס"ק טז). וע"ע ברע"א (שם). שולחן ערוך הרב (סי' מ"ו ס"ט). ובפלא יועץ (ערך קרית שמע ד"ה וגם). ובשאלת שו"ת שלמת חיים (זונפלד, סי' שעד). יב"א (ח"ט סי' לז אות ב). ובסי' קח אות לז). וילקו"י (ח"א מהדו' תשמ"ה עמ' קא והלאה. ומהדורת תשס"ד, סימן נח הערה ה' עמוד תמא). הליכו"ע (ח"ג עמ' קנב).

תנאים שטוב לעשות בראש השנה

תנאי לצירוף זימון בעשרה

כא. אני מתנה שבכל פעם שאצטרף לסעודה עם עשרה אנשים אוכל להצטרף לזימון בעשרה גם אם נשב בשולחנות נפרדים³².

תנאי להאומר קדיש לעילוי נשמת

כב. תנאי למי שנצרך לומר קדיש על אדם זר, שיאמר: אני מתנה בתחילת השנה שכל הקדישים אשר אני אומר מהיום ועד סוף שנה אחת, יהיו כולם לעילוי נשמת המנוח או המנוחה. ודי בזה³³.

תנאי להאומר קדיש לכמה נפטרים

כג. תנאי להאומר קדיש על קרוביו – אני מתנה שאם יבקשו ממני לומר קדיש על אדם זר אחר שלא, שהקדיש יעלה לשני הנפטרים, ולא אצטרך לומר קדיש על כל נפטר ונפטר³⁴.

תנאי לעניית אמן במנין מצומצם

כד. אני מתנה שאם התפלל במנין מצומצם שמצטרפים בו מחללי שבת, העניית אמן שאני אענה יהיה כשבח בעלמא ולא לשם עניית קדיש³⁵.

³² עיין מ"ש מרן בהליכו"ע (ח"ב עמ' נא) במה שנחלק עם הרב עזרא האם מועיל תנאי פעם אחת שמגלה דעתו להצטרף לזימון בעשרה אע"פ שלא מתכוון בדעתו בכל פעם. שלדעת הרב שערי עזרא אין מועיל תנאי זה משום שמדמה דבר זה לאזכרות שבספר תורה שצריך לכוון בכל פעם. אך מרן רבינו עובדיה יוסף השיב על דבריו, חדא שהרי לדעת האשכול והט"ז גם באזכרות בדיעבד יצא. ועוד, מדוע לדמות זאת לאזכרות שלגודל קדושתן היסח הדעת מצריך אמירה בכל פעם, ולא לעיקר קדושת ספר תורה שדי באמירה אחת לכל הספר, וכמו שמצינו בברכי יוסף (סי' רעט ס"ק ג) שדי בתנאי אחד בשנה לעניין טלטול נרות שכבו. ע"ש.

וכן לעניין צירוף לזימון תלמידי ישיבות האוכלים סעודתם ביחד בחדר האוכל של הישיבה בקביעות מדי יום ביומו באותה שעה, ויושבים בשולחנות נפרדים, אפילו לא נתנו דעתם מתחילה להצטרף לזימון בסיום סעודתם, מצטרפים לזימון אפילו בעשרה, ואפילו לא היו העשרה יושבים בשולחן אחד. וכל זה אינו אלא כשנכנסים יחד לאכול, אבל אם נכנסים בזה אחר זה, אין מצטרפים אלא כ"כ נתנו דעתם מתחילה שבאים לאכול על דעת להצטרף לזימון בסוף אכילתם. עיין בילקו"י (ברכות עמ' שעה). ובהלכה ברורה (ח"י עמ' נט). ואין צריך שיסכמו כן בכל אכילה, אלא מספיק שיסכמו כן פעם אחת לכל האכילות של השנה. הליכו"ע (ח"ב עמ' בן). וברכת ה' (חב עמ' חתן). קטע זה נלקח מירחון תורני יתד המאיר (גיליון 161 תשרי תשע"ו), שנה טו, סי' י' עמ' 40 מהרב משה יוסף כהן.

³³ מרן ביבי"א (ח"י סי' נה בהערות על ח"ד אות ה) כתב להעיר על דברי הרב פעלים (ח"ד סי' ז) שכתב שבכל יום אחר כל הקדישים שאומר לעילוי נשמת אדם זר, יאמר נוסח השכבה שאומר הקדישים לעילוי נשמת פלוני. וכ"ה בבן איש חי (שנה א' פר' ויחי ס"טו). וכתב על זה מרן רבינו זצוק"ל שראה לו שיכול לומר פעם אחת שכל הקדישים שאומר מהיום ועד סוף השנה יהיו לעילוי נשמת המנוח או המנוחה, כנזכר, ודי בזה. וע"ע בחזו"ע אבולות (ח"א עמ' שנט). וזכר לדבר, מש"כ מרן החיד"א בברכי יוסף (הנ"ל, סי' רעט ס"ק ג) בשם מר זקנו מהר"א אזולאי, בדין נר שהדליקו בו לשבת, וכבה, שמותר לטלטלו ע"י תנאי, שיועיל תנאי אחד לכל השנה. והוסיף (שם ס"ק ה) שכ"כ גם מהר"ש דוראן, ע"ש.

³⁴ עיין בשו"ת דובב מישרים (ח"א סי' טו), דע"פ המבואר בעירובין (מא ע"א) דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן. ע"ש. וע"ע בבאר היטב (סי' קלב ס"ק ה). ובכף החיים (סי' נה ס"ק כט). כעין המבואר במשנ"ב (תקפב ס"ק יח).

³⁵ עיין בשו"ת אבני ישפה (פיינהנדלר, ח"ב סי' ג ענף ג). ועי' בילקוט יוסף (מהדורת תשס"ד או"ח סי' נה סעיף יא עמ' שסב. וסי' קלה סעיף לז), ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ט ס"ה, עמ' פה) שאמנם הקלו בשעת הדחק לעלות מחלל שבת בפרהסיא לאחר

תנאים שטוב לעשות בראש השנה

תנאי לברכות השחר

כה. אני מתנה שברכות התורה שאני מברך, הם יחולו עד עלות השחר של היום למחרת, ולא יותר³⁶.

תנאי לנטילת ידיים עד האצבעות

כו. אני מתנה לגבי השיעור של נטילת ידיים עד הזרוע, שאם איזה פעם לא יזדמנו לי כל כך הרבה מים - שלא יצטרך להחמיר כמנהגי ליטול עד פרק הזרוע אלא עד סוף קשרי אצבעותיי³⁷.

תנאי לתפילין בחול המועד

כז. אודות תנאי לגבי הנחת תפילין בחול המועד – עיין בהערה³⁸.

תנאי לספירת העומר בבין השמשות

כח. אני מתנה שבימי ספירת העומר אם התפלל עם הציבור מבעוד יום, ואמנה עמהם את ספירת העומר בלא ברכה בבין השמשות, אם אני אשכח לספור בלילה בביתי, הריני סומך על ספירה זו לצאת בה ידי חובתי, ואם אזכור בלילה לספור את העומר, אני מכוון שלא אצא ידי

שבעה קרואים, אולם לגבי אמירת קדיש העלה מרן הילקו"י שאין ליתן לו לומר קדיש לבד אלא עם עוד אדם כשר, וע"ע באור לציון (ח"ב פ"ה ס"ה, עמ' מה) שאם אומר קדיש לבד אין לענות אחריו אמן. ועיין בשו"ת רבבות אפרים (ח"ז ס' תב) בתשובת הגרש"ז. ובקובץ מבקשי תורה (סיון תשנ"ה ס' קסג) מכתב מהגרש"ז, שאם אפשר להתפלל במקום שיש מנין של אנשים כשרים עדיף. ובשו"ת אג"מ (או"ח ח"א ס' כג) כתב שאם אין מנין רק עם אותו מחלל שבת, אין זה נחשב לתפילה בציבור, אך יכולים לומר קדיש וקדושה. ולחיבת הקודש העתיק בזאת את לשון מרן הילקו"י שפסק (בס"י נה שם) בזה"ל: אין לצרף למנין לומר חזרה מי שמחלל שבת בפרהסיא, כגון שעושה מלאכה שאסורה מן התורה בפני עשרה מישראל ביחד. ובכלל זה מי שנוהג במכונות בשבת ברשות הרבים. ויש שמקילים בזה בשעת הדחק, ובפרט בתפלת ערבית שאין בה חזרה. [והמקילים בזה בשעת הדחק יש להם על מה שיסמוכו]. ומכל מקום אם האומרים קדיש הם בחזקת מחללי שבת בפרהסיא, ודאי שצריך שליח הצבור או ישראל כשר אחר לומר עמהם הקדיש, כדי שיצאו הרבים ידי חובתם. עכ"ל. וע"ע בשו"ת רב פעלים (ח"ב ס' י"א. וח"ג ס' י"ב) שהעלה שאם ידוע לכל הציבור שהוא מחלל שבת – נחשב כפרהסיא ואינו מצטרף למניין.

³⁶ עיין בהליכות עולם (ח"א עמוד מה). נפק"מ בזמנים שנשארים כל הלילה ערים, שטוב שיכונו ביום קודם שאינם פוטרם עצמם מברכות השחר וברכות התורה רק עד עלות השחר הבא. וע"ע בספר מנחת שי (ס' מז ס"ב).

³⁷ עיין בבית יוסף (או"ח סוף סימן קסא), שכתב בענין שיעור עד היכן ליטול היד וזה לשונו: ונכון להתנות ולומר: שאינו מקבל עליו דבר זה בתורת חובה אלא בתורת רשות, כדי שאם איזה פעם לא יזדמנו לו כל כך מים לא יצטרך להחמיר כמנהגו, וכן ראוי להתנות בכל דבר שאדם רוצה להחמיר על עצמו. עכ"ל.

³⁸ כתב המשנ"ב (ס' לא ס"ק ח) משום דיש מניחים ויש שאינם מניחים או אין מברכים, עכ"פ לענין ברכה בודאי יש להחמיר. גם קודם ההנחה יחשוב בדעתו אם אני מחוייב אני מניח לשם מצוה ואם לאו אין אני מניח לשם מצוה, ובזה יצא ידי כו"ע דאף להסוברים דחובה אינו זמן תפילין - אינו עובר על כל תוסף, כיון שאינו מכוון בהנחתם לשם מצוה ודאי, וכ"ש שאין לחוש בזה לאיסור זלזול של אות חוה"מ, דזה ג"כ אינו אלא במתכוון לשם מצוה.

הסיבה שהבאנו תנאי זה רק בהערה ולא בגוף ההלכה כיון שמרן השו"ע פסק (בס"י לא ס"ב) בזה"ל: בחול המועד גם כן אסור להניח תפילין מהטעם הזה בעצמו, שימי חול המועד גם הם אות. עכ"ל. ומוסיף המשנ"ב (בס"ק ו) גם הם אות – בפסח אכילת מצה, ובסוכה ישיבת הסוכה.

תנאים שטוב לעשות בראש השנה

חובת ספירת העומר במה שאני מונה עם הציבור בבין השמשות.
ואז כשיזכור בלילה – יספור עם ברכה כמנהגו הטוב לספור אחר
צאת הכוכבים³⁹.

תנאי למתפלל מנחה לאחר קבלת שבת

כט. אני מתנה שאם אתאחר להתפלל תפילת מנחה בערב שבת עד
לאחר השקיעה, שאני מקבל את השבת רק שביתה ממלאכות, ולא
יאסר בתפילת מנחה של חול⁴⁰.

תנאי בקבלת שבת ויו"ט ע"פ הגאונים

ל. אני מתנה בקבלת השבת והיו"ט קודם שקיעת החמה, שאם ההלכה
כדעת הגאונים שמיד אחר השקיעה מתחיל בין השמשות, הרני
מקבל עלי את השבת או את היו"ט מיד, ואם אין הלכה כהגאונים
אלא כרבינו תם שאחר השקיעה עדיין יום, איני מקבל שבת או יו"ט
אלא לאחר חצי שעה מהשקיעה.

וע"י תנאי זה רשאי עדיין להתפלל מנחה. ואף שנאסר מיד בעשיית
מלאכה, מכל מקום לענין תפילת מנחה יש כאן ספק דרבנן אם חלה
עליו קדושת היום או לאו, וספק דרבנן לקולא⁴¹.

תנאי לליל התעניות

לא. אני מתנה שבלי ליל אחד מארבעה תעניות שכוונתי לקום לפני זמן
עלות השחר כדי לאכול ולשתות, ולא תיחשב השינה של הלילה
כהפסק והסח הדעת מהאכילה והשתיה⁴².

³⁹ שו"ע (סי' תפט ס"ג). חזו"ע יו"ט (עמ' רלג).

עוד בדיני תנאי במצות ע"ע בפרי מגדים (סי' תפט א"א ס"ק ז). ובישועות יעקב (שם סק"ב). ובערוך השולחן (שם ס"ח).
ובביאור הלכה (שם ד"ה אפילו). וכן מוכח מפורש בבית יוסף (ריש סי' תקצ) שמועיל תנאי בקיום המצוות. וכבר תמה באורחות
חיים (סי' תפט ס"ק י) מדוע לא מוזכר בפוסקים דברי הבית יוסף הזה. ועיין גם בשו"ת הר צבי (להגרצ"פ פראנק זצ"ל, ח"ב
סי' פו) שכתב שאפילו למ"ד שמצוות אין צריכות כוונה, מכל מקום כוונה על תנאי אינה החלטית לגמרי ויצא ידי חובתו, ורק
בכוונה הפכית והחלטית לא יצא. וע"ע בילקו"י (ח"א עמ' קא והלאה, מהדורת תשנ"ה). וביב"א (ח"ט סי' לז). ובהליכו"ע (ח"ג
עמ' קנ והלאה).

⁴⁰ עיין חזו"ע (שבת ח"א עמ' רסו ד"ה ונראה). ובלוית חן (עמוד ד ס"ז ע"ד המשנ"ב בסי' רסג ס"ק סב. ובעמ' רכו ס"ק ע"ד
המשנ"ב בסי' שמב סוף ס"ק א).

⁴¹ עיין בחזו"ע (שם) והוסיף שדי שיעשה תנאי זה פעם אחת לכל השנה, או לכל ימי חייו.

⁴² עיין שו"ע (תקסד). ובחזו"ע ד' תעניות (עמ' ט). ובהליכו"ע (ח"ח עמ' פה). ואם התנה כך, מותר לו לאכול אחר שישן, עד
שיעלה עמוד השחר, אע"פ שלדעת הזוהר הקדוש אסור לאכול אחר שישן בלילה, וגם תנאי אינו מועיל להיתר האכילה בקומו
משנתו, מכל מקום אנו נוקטים כדברי התלמוד והפוסקים, שהתנאי מועיל. כנזכר בחזו"ע (שם עמ' י"ד ודע). ובהליכו"ע (שם)

תנאים שטוב לעשות בראש השנה

תנאי להשומע הבדלה בבית הכנסת

לב. אני מתנה שאם אשמע הבדלה בבית הכנסת אבל אני רוצה להבדיל בעצמי בביתי, אם יפול לי ספק האם יש לי יין בביתי, אני מכוון לצאת ידי חובת הבדלה משליח הציבור, ואם יש לי יין בביתי, אני מכוון שלא לצאת ידי חובה בהבדלה של שליח הציבור⁴³.

שלא מועיל תנאי בברכו דערב שבת

לג. שמע 'ברכו' משליח הציבור בערב שבת עוד לפני שהתפלל תפילת מנחה, הדין הוא שלא יענה עמהם, כיון שאם עונה - בעל כורחו הוא מקבל עליו את השבת וצריך להתפלל ערבית שתים⁴⁴, וגם אם עשה תנאי נגדי זה לא מועיל⁴⁵.

ועל הצד היותר טוב, יתנה שאינו מקבל שבת, ויהרהר בלבו עניית 'ברכו'⁴⁶.

תנאי להפרשת חלה

לד. תנאי להפרשת חלה, אני מתנה שתחול החלה אף על הקמח שיתערב אח"כ בשעת העריכה, וטוב ללמד לנשים להתנות כן⁴⁷.

עמ' פו הערה כ). ועיין ביבי"א (ח"ה סי' כב אות ו'). ובהליכו"ע (ח"ב עמ' רכא), ששם חשש מרן לדעת הזוהר לעניין תענית ערב ראש השנה שהיא ממידת חסידות ומנהג בעלמא. וע"ע בחזו"ע ימים נוראים (עמ' מז ובהערה ה. ובעמ' נ בהערה 6).

⁴³ עיין בהליכו"ע (ח"ג עמ' קנ). וביבי"א (ח"ט סי' לז). ובהערה 17 בגיליון, בעניין שמיעת הבדלה באמצע תפילת שמונה עשרה).

⁴⁴ עיין בחזו"ע שבת (ח"א עמ' רצה). ועיין בשו"ת יחו"ד (ח"ז סי' רטו אות כב) דין מי ששמע מהש"צ שחוזר ואומר 'ברוך ה' המבורך לעולם ועד', וענה אחריו 'אמן', האם רשאי להתפלל מנחה.

⁴⁵ עיין בחזו"ע (שם עמ' רצו ד"ה וגדולה). וביחו"ד (ח"ו סי' יח). ובלוית חן (עמ' ד אות ז). וביבי"א (ח"א סי' פט אות א').

⁴⁶ עיין בלוית חן (שם). ובהליכו"ע (ח"ג עמ' ע – עא).

ויש לציין שכל האמור הוא דוקא בערב שבת, אבל בשאר ימות החול, רשאי לענות 'ברכו' של ערבית עם הציבור, ולהתפלל מנחה אחר כך. כמבואר בשו"ת יחו"ד (ח"ו סי' יח בהערה). ובחזו"ע (שם עמ' שסב). וביבי"א (ח"ו סי' כא בגיליון בהערה 6). ולעניין אם 'ברכו' של ערבית של יו"ט, אם נחשבת כקבלת יו"ט, עיין בחזו"ע יו"ט (עמ' רפג הערה יט).

⁴⁷ עיין בשו"ע (ביו"ד סי' שכז ס"ב). וע"ע בכף החיים (באו"ח סי' רמב אות כה).

תנאים שטוב לעשות בראש השנה

תנאי לקריאת המגילה לבני ביתו

לה. תנאי למי שצריך לקרות את מגילת אסתר לפני בני ביתו, עיין בהערה⁴⁸.

תנאי למותר השמן בחנוכה

לו. אני מתנה על השמן והפתילות של חנוכה, שאם יכבו הנרות אפילו באמצע שיעור ההדלקה – דהיינו בתוך חצי שעה, אוכל ליהנות מהשמן והפתילות.

ואם התנה כך, תנאו מועיל, ואין צריך לשרוף את השמן הנותר, אלא משתמש בו כצורכיו⁴⁹.

תנאי להמחמיר להוציא את השבת כר"ת

לז. אני מתנה במה שאני מחמיר להוציא את השבת על פי שיטתו של רבינו תם, אני מקבל עלי חומרה חשובה זו בלי נדר, ואם יקרה מצב שלא אוכל להקפיד ביציאת השבת כשיטתו של רבינו תם, אוכל להוציא את השבת כמו עיקר ההלכה כדעת הגאונים⁵⁰.

⁴⁸ טוב שבעת שישמע קריאת המגילה בביהכ"נ יכוון שאם לא יהיה אחד מבני ביתי שישמע את כל המגילה או שחיסר אפילו תיבה אחת, אז אינו מכוון לצאת בקריאה שבביהכ"נ, אלא במה שיקרא לפני בני ביתו, כדי שלא יהא הברכה לבטלה, ואם ימצא אחד מהם שלא יחסר מלשמוע אפילו תיבה אחת, אז מכוין לצאת בקריאה שבביהכ"נ ברוב עם. כמבואר בפלא יועץ (ערך פורים). ובשאלת שו"ת שלמות חיים (זוננפלד, סי' שעד).
והשיב על זה הגאון הרב יוסף חיים זוננפלד בתשובה (הנ"ל) בזה"ל: לעניות דעתי אין ראוי לעשות כן, כי אם מתהלך בתומו צדיק' (משלי פ"כ פ"ז), לצאת ידי מצוה מן המובחר כאשר תקנו ברוב עם, וגם אח"כ כשאינו נמצא אחר שיקרא להם, לא יחוש, ואין בזה משום ברכה לבטלה, כי הוא חיובא דידיה עביד. וגדולה מזו, מותר להתיר נדר חלה, הגם שבירך כבר עליו כי הוא חיובא דידיה עביד. (יעוין בשו"ע יו"ד סי' שכג). וראה בשו"ת חת"ס יו"ד סי' שכ, דיכול בשעת הצורך לשאול על נדר של הפרשת חלה ותרומה, אף שכבר בירך ואין בזה חשש ברכה לבטלה, וראה עוד בשלמות חיים (סי' שכא). ולענ"ד גם החסיד בעל הפלא יועץ לא אמר כי אם במקום שיכול להסתלק מזה לא יתיר עליו, אבל אם הם בני ביתו ואותו שמחויב להשתדל להוציאם, יזהירם בנחת ולא יחוש. ולקראו בלי ברכה, אני חושש שיש בזה גנאי שיאמרו שהמגילה פסולה, כמו שחששו לפגמא דס"ת. יעוין בגמ' ביומא (ע"א). ובדבר תנאי במצוות – ראה בתשובות (סי' נו, ונז, ורסא). עכ"ל השלמות חיים. א.ה. וראוי להוסיף את דבריו הידועים של התבואות שור (בס"י י"ט ס"ק יז) שבברכת המצוות הקפידו חכמים שלא לעשות המצוה בלא ברכה, ומוטב להכניס עצמו בספק גרם ברכה שאינה צריכה, מלהכנס בספק מניעת הברכה על המצוה. ע"כ. וע"ע בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' ז. ובח"ד חיו"ד סי' לו). וכיוצא בזה כתב הגאון הנצי"ב בהעמק שאלה (סי' כ"ו אות ב) שאסור לעשות המצוה בלא ברכה. ע"ש. וכן כתב הפרי חדש (סו"ס יו). אמנם הגאון רבי שלמה קלוגר בשו"ת ובחרת בחיים (סימן נה) כתב על דברי התבואות שור, ולא נהירא. ע"ש. אבל הדברים ברורים.

⁴⁹ עיין בחזו"ע חנוכה (עמ' קסד ד"ה כתב בספר).

⁵⁰ כנזכר במאמר מרדכי (להרב מרדכי אליהו ז"ל, ח"א פ"ד ה"ה).

וכיון דאתא לידן עניין צאת השבת נימא ביה מילתא: ידועה דעתו הרמה של מרן הראשון לציון רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל המפוזרים בספריו ובפסקיו על אודות זמן צאת השבת שעיקר ההלכה כדעת הגאונים, וראוי להחמיר בחומרה החשובה להוציא את השבת כשיטתו של רבינו תם. ולחיתת הקודש העתיק בזה בקצרה את דברי מרן הילקוט יוסף (שבת כרך א' עמוד תכז) שכתב וז"ל: זמן צאת השבת בכל ערי הארץ הוא בערך כעשרים דקות אחר השקיעה. והמחמירים מוסיפים מחול על הקודש עד כאחי שעה אחר השקיעה. זמני צאת השבת המתפרסמים בלוחות רבים, אין להם כל יסוד בהלכה, שאינם לא לפי שיטת הגאונים [שלדעת מרן הוא י"ג דקות וחצי בשעות זמניות. ולדעת האומרים שהמיל הוא כ"ד דקות, זמן צאת הכוכבים הוא י"ח

תנאי לבני סוכה

לח. אני מתנה על כל נוי הסוכה שאתלה בסוכתי, שאיני מקצה אותם מדעתי כל שמונת ימי חג הסוכות, ואוכל ליטלם ולאוכלם בכל עת שארצה, אף בימות החג, והם לא יהיו מוקצים למצוה⁵¹.

תנאי לש"צ כשלא עונים אמן

לט. תנאי לשליח ציבור שלא עונים לו אמן, אני מתנה שאם אהיה שליח ציבור ולא יענו לי אמן אחר ברכותי, שאם הדין כהסוברים שצריך תשעה עונים שלא יהיו הברכות לבטלה, הרי תפילתו תהיה נדבה⁵².

תנאי להפרשת תרומם ומעשרות בשבת

מ. תנאי לתרומות ומעשרות לערב שבת, שאם ישכח להפריש תרו"מ בער"ש יוכל להפריש עם ברכה בשבת.

וזוהו נוסח של התרו"מ על תנאי: אחד ממאה שאני עתיד להפריש יהיה טבל, והיותר מאחד ממאה שאני עתיד להפריש יהיה תרומה גדולה בצד צפוני על הכל, אותו אחד ממאה שאמרתי שיישאר טבל עם שאר הכמות הראויה בצד צפוני של הפירות יהיה מעשר ראשון. אותו אחד ממאה שהתניתי שיהיה מעשר ראשון יהיה תרומת מעשר על הכל, ומעשר שני יהיה בדרומם של הפירות, ויהא מחולל הוא וחומשו על פרוטה ורבע במטבע שיחדתיו לחילול מעשר שני, ואם צריך מעשר עני יהיה מעשר עני בדרומם של הפירות⁵³.

דקות אחר השקיעה בשעות זמניות]. ולא לפי שיטת רבינו תם. שסובר שזמן צאת הכוכבים הוא שבעים ושתיים דקות אחר השקיעה בשעות זמניות.

אולם ראוי ונכון שכל ירא שמים וחרד לדבר ה', יחמיר על עצמו שלא לעשות מלאכה עד שיעבור שיעור שבעים ושתיים דקות [בשעות זמניות], אחר השקיעה שלנו, כדעת רבינו תם ודעימיה. ומצוה רבה לפרסם דבר זה ללומדים ויודעי ספר המחזיקים בתורת ה'. ואף על פי שכבר פשט המנהג בכל המקומות להקל בזה כדעת הגאונים, הסוברים שאחר י"ג דקות וחצי [בשעות זמניות] מהשקיעה הנראית הוא כבר לילה, מכל מקום טוב ונכון להחמיר בזה, מאחר שכן דעת רבים מאד מהפוסקים הסוברים כדעת רבינו תם, ועל צבאם מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו. והוא ספק איסור סקילה. וכל המחמירים בזה במוצאי שבת ויום טוב ישאו ברכה מאת ה'. וכן יש ליזהר בכל זה גם בתענית במוצאי יום הכפורים דהוי מדאורייתא. וע"ע בילקוט יוסף (שבת א' ס' רצג, ומהדורת תשס"ד עמוד תרטו). וע"ע בהרחבה בנושא בכל ספרי מרן זצוק"ל.

⁵¹ עיין שו"ע (סי' תרלח ס"ב). חזו"ע שבת (ח"ג עמ' קמו). ובחזו"ע סוכות (עמ' עז, ועמ' פג).

⁵² עיין בילקוט יוסף (מהדורת תשס"ד, תפילה כ"ב, סי' קכד ה"ד עמוד קע).

⁵³ עיין בספר קצירת השדה (פ"ז ס"ג).

גילוי דעת לביטול דעתו כלפי הקב"ה

מא. גילוי דעת של ביטול גמור של האדם עצמו כלפי הקב"ה, הרני מגלה דעתי ורצוני לפני הקב"ה בלב שלם ובנפש חפצה לבטל ביטול גמור ושלם כדין וכהלכה. כל מחשבה זרה פגומה ופסולה ואסורה. וכל מחשבה שיש בה כפרנות חס ושלום. וכל מן הרהור רע, וכל ציור רע פגום ופסול ואסור. וכל הרהור של יוהרא ושמץ גאווה ופניה שאינה טובה. וכל מן כעס וזעם והקפדה. אם יעלו במוחי בכל עת ועת⁵⁴.

תנאי להאופים מצת חבורה

מב. אני מתנה שכל מי שתגיע מצתי לידו יהי לו במתנה, דאם לא כן יש בזה חשש מצה גזולה. [וטוב לומר כן גם בשעת הטחינה – דלפעמים מתחלף הקמח]⁵⁵.

תנאי להלובש פתילים תכלת – בתוך בגדיו

מג. אני מתנה שאם זו התכלת האמיתית⁵⁶, אזי כוונתי לשם מצוה.⁵⁷ ואם זו לא התכלת האמיתית, איני מכוון בתכלת זו לשם מצוה כלל, אלא כשאר כל חוטי הציצית.

מסירת מודעה להחושב מחשבות פגומים בק"ש

מד. הריני מוסר מודעה מעתה ועד עולם, שאם יעלו לי מחשבות וציורים פגומים בשעת קריאת שמע, שאין בהם ממש⁵⁸.

⁵⁴ הובא בספר עוד יוסף חי, לאומרה בכל יום. וצירפיה בריש רוב רובם של הסיפורים במודעה וגילוי דעת לפני התפילה. עד כאן נלקח משו"ת ברכת עובדיה (חלק ב סימן לד). ההמשך תנאים חדשים שלא הוזכרו שם, ובעז"ה במהדורה הבאה.

⁵⁵ משנ"ב (סי' תנד ס"ק טו), הטעם דילפינן מחלה בגז"ש דלחם לחם, מה התם אין אדם מפריש חלה אלא מעיסה שלו דכתיב 'עריסותיכם', אף כאן כן. ולכן כתבו הפוסקים דיש להיזהר כשאופים הרבה בתנור אחד והרבה פעמים מתחלפים המצות, לכן נכון שיאמרו תנאי הנ"ל.

⁵⁶ באופן שקשר אותה גם כן כפי הדין, [שגם בזה יש כמה שיטות. ובדרך כלל הנהגים כן עושים כשיטת הרמב"ם בעניין חוטי התכלת וקשירתן].

⁵⁷ שו"ת הראשון לציון (ח"א סי' א עמ' כז).

⁵⁸ שו"ת הראשון לציון (ח"ב סי' ה עמ' כז), וכתב שלא יחוש לזה כלל, ואם רוצה יעשה מסירת מודעה פעם אחת לעולם, שכל אלו אין בהם ממש. וכמו שאמרו בשם הגאון הסטייפלר שאמר על זה, שאתי דיבור ומבטל מחשבה.

תנאים שטוב לעשות בראש השנה

תנאי להשוכח 'אתה חוננתנו' וטעם לפני הבדלה

מה. אני מתנה שאם אשכח להזכיר בתפילת ערבית של מוצאי שבת 'אתה חוננתנו' וגם אטעם לפני הבדלה על הכוס, שאם אני חייב לחזור ולהתפלל ערבית, תהיה תפילה זו לשם חובה, ואם לאו, תהיה תפילה זו נדבה⁵⁹.

וכן אם אשכח לומר 'ותודיענו' בתפילה, וגם אטעם קודם הקידוש וההבדלה על הכוס, אם אני חייב לחזור ולהתפלל תהיה תפילתי בתורת נדבה⁶⁰.

תנאי להתפלל בהרהור הלב

מו. אני מתנה שאם אתפלל בהרהור הלב במקום שאינו נקי כל כך, שאם יוטב המצב, ועדיין לא עבר זמן תפילה, שאם אני חייב לחזור ולהתפלל, תהיה תפילה זו תפילת חובה, ואם אני חייב לחזור, תהיה זו תפילת נדבה⁶¹. [וה"ה לחולה המתפלל בהרהור מחמת חוליו, או בשכיבה או על גבי מיטה⁶²]. וכן לקריאת שמע⁶³.

תנאי להפוח חשבון בנק

מז. הריני מתנה בתנאי גמור בפתיחת חשבון בנק, שכל משא ומתן עם הבנק יהיה על פי היתר עיסקא⁶⁴.

* נ.ב. בס"ד השתדלנו לאסוף ולקבץ כעמיר גורנה את התנאים ההלכתיים שעלו, רובם ככולם כתבנו בשו"ת ברכת עובדיה (ח"ב ס' לד⁶⁵) בתוספת נופך, וכל מי שיש בידו עוד תנאים הלכתיים אקטואליים שלא זכרנום, יעדכן אותנו עליהם ובעז"ה יתברך המה יעלו בכתובים במהדורה הבאה.

תזכו לשנים רבות נעימות וטובות

ערכת יסודית בס"ד

יו"ת עובדיה ברכה

yob1000yob@gmail.com

⁵⁹ מאחר ולדעת חלק מרבתינו הראשונים, הואיל וטעה פעמיים, עליו לחזור ולהתפלל, כדי להבדיל בתפילה – אף על פי שיש לו יין להבדיל עליו. וכך פסק מרן השו"ע (סי' רצד ס"א). ויש אומרים שגם באופן כזה אינו חוזר ומתפלל. ולהלכה חוזר ומתפלל, אך יעשה תנאי. חזו"ע (שבת ח"ב עמ' שעט). הליכו"ע (ח"א עמ' קעו). ואע"פ שבשבת ויו"ט לדעת מרן השו"ע (סי' קז ס"א) אסור להתפלל תפילת נדבה, מכל מקום היכא דאי אפשר יש לסמוך על הפוסקים המתירים להתפלל נדבה בשבת ויו"ט, כמבואר בכיוצ"ב בחזו"ע חנוכה (עמ' רצג סו"ד ראשון). ובסוכות (עמ' תנד סוף הערה ב).

נ.ב. לא הארכנו בענייני התנאים של תפילת נדבה מאחר ורבו פארותיהם לכל עבר, וכל אחד ילמד כל עניין לגופו. חזו"ע ימים נוראים (עמ' צא).

⁶¹ יבי"א (ח"ד סו"ס ג). ילקו"י (ח"א מהדורת תשמ"ה עמ' קסו סעיף לד). וע"ע ביבי"א (ח"י ס' נה - ח"א אות ג).

⁶² חזו"ע אבלות (ח"א עמ' עא סעיף יד). וע"ע ביבי"א (ח"ג סו"ס ט).

⁶³ חזו"ע אבלות (שם עמ' עב סעיף טו). יבי"א (ח"ד ס' ג אות יט). אמנם אם נמצא במקום שהוא מטונף לגמרי, שאסור להרהר בו בדברי תורה, אינו רשאי אף להרהר קריאת שמע בליבו. (רמ"א או"ח ס' סב ס"ד).

⁶⁴ הליכו"ע (ח"ח עמ' לט), והוסיף שאין צריך לחזור בכל פעם על תנאי זה, כי מסתמא על דעת הראשונה הוא עושה.

⁶⁵ ואף פורסמו בגליון הנפלא משכן שילה (פר' בראשית תשפ"ד בעמ' 22).